

پسروی شتابان خزر

زنگ خطر برای تالاب‌ها و بنادر شمالی ایران

کاهش بی‌سابقه تراز آب دریای خزر در سال‌های اخیر، به یکی از جدی‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی شمال ایران تبدیل شده است؛ پدیده‌ای که کارشناسان، عامل اصلی آن را تغییرات اقلیمی، گرمایش زمین و تغییر الگوی بادهای می‌داند و هشدار می‌دهند در صورت تداوم این روند، بنادر، تالاب‌ها و زیرساخت‌های حیاتی سواحل شمالی با خطر تعطیلی و نابودی مواجه خواهند شد.

پایگاه اطلاع‌رسانی دریا و نفت: کاهش سطح آب دریای خزر طی سال‌های اخیر، زنگ خطر جدی را برای محیط‌زیست، منابع طبیعی و اقتصاد دریامحور استان‌های شمالی کشور به‌ویژه مازندران به صدا درآورده است. این پدیده که پیامد مجموعه‌ای از عوامل همچون تغییرات اقلیمی، افزایش تبخیر، کاهش ورودی رودخانه‌ها و بهره‌برداری ناپایدار از منابع آبی است، به عقب‌نشینی قابل توجه خط ساحلی، تهدید اکوسیستم‌های حساس و اختلال در فعالیت‌های بندری و صیادی منجر شده است.

کارشناسان معتقدند که پسروی آب خزر، تنها یک بحران زیست‌محیطی نیست، بلکه تبعات اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای برای مناطق ساحلی به همراه دارد. کاهش عمق آب در بنادر شمالی، افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل دریایی، دشواری پهلوگیری کشتی‌ها و تهدید سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده در حوزه اقتصاد دریا محور از جمله پیامدهای مستقیم این روند است.

در همین راستا، کشورهای حاشیه دریای خزر شامل ایران، روسیه، جمهوری آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان، در نشست‌های منطقه‌ای به بررسی راهکارهای مشترک برای مهار این بحران پرداخته‌اند. هدف این همکاری‌ها، تقویت دیپلماسی علمی و مدیریتی برای پایش مستمر تراز آب خزر و کاهش آثار منفی آن بر محیط‌زیست و اقتصاد منطقه است.

از سوی دیگر، سازمان حفاظت محیط‌زیست ایران با تمرکز بر حفظ تالاب‌های متصل به دریای خزر از جمله تالاب انزلی، میانکاله، گمیشان و خلیج گرگان، اقداماتی نظیر لایروبی آبراهه‌ها و انتقال آب به این زیست‌بوم‌ها را در دستور کار قرار داده است. این اقدامات با هدف جلوگیری از خشکیدگی، حفظ تنوع زیستی و تداوم حیات اکولوژیک انجام می‌شود، هرچند کارشناسان تأکید دارند این راهکارها به‌تنهایی کافی نیست.

مدیرکل بنادر و دریانوردی مازندران با اشاره به تأثیر مستقیم افت تراز آب خزر بر فعالیت‌های بندری، اعلام کرده است که لایروبی مستمر تنها راهکار کوتاه‌مدت برای حفظ فعالیت بنادر شمالی بوده و در صورت ادامه این روند، آینده تجارت دریایی شمال کشور با ابهام جدی مواجه خواهد شد. به گفته او، کاهش عمق آب نه‌تنها بر پهلوگیری کشتی‌ها اثر گذاشته، بلکه هزینه تمام‌شده واردات و صادرات را نیز افزایش داده است.

کارشناسان هواشناسی و اقلیم‌شناسی نیز هشدار می‌دهند که بر اساس پیش‌بینی‌ها، طی ۳۰ تا ۴۰ سال آینده کاهش بیشتری در تراز آب دریای خزر رخ خواهد داد و بخش‌هایی از نواحی شمالی این دریاچه بزرگ ممکن است به خشکی تبدیل شود. هرچند خشک شدن کامل خزر بعید است، اما آثار این پسروی برای ایران، به‌ویژه در حوزه تالاب‌ها و سواحل، قابل توجه خواهد بود.

صاحب‌نظران دانشگاهی تأکید دارند که رودخانه ولگا، با تأمین حدود ۸۵ درصد آب ورودی خزر، نقش مهمی در توازن آبی این دریا دارد، اما تحقیقات جدید نشان می‌دهد سدسازی به‌تنهایی عامل اصلی افت تراز آب نیست و تغییرات اقلیمی، افزایش دما و تغییر الگوی بادهای سهم بیشتری در این بحران دارند.

در این میان، تالاب‌های ارزشمندی مانند میانکاله و تالاب انزلی بیش از دیگر مناطق در معرض تهدید قرار گرفته‌اند. خشک شدن تدریجی این پهنه‌ها می‌تواند تنوع زیستی، معیشت جوامع محلی و تعادل اکولوژیک منطقه را با خطر جدی مواجه کند.

کارشناسان همچنین هشدار می‌دهند که با افزایش عرصه‌های ساحلی ناشی از پسروی آب، خطر تصرف غیرقانونی اراضی و ساخت‌وسازهای بی‌رویه افزایش می‌یابد. آنان خواستار ورود جدی دستگاه‌های نظارتی و قضایی برای جلوگیری از صدور اسناد و تغییر کاربری اراضی تازه پدیدار شده هستند.

بر اساس آمارهای رسمی، سطح آب دریای خزر از سال ۱۳۷۵ تاکنون حدود ۲ متر کاهش یافته و تنها در سال گذشته افتی معادل ۲۶ سانتی‌متر ثبت شده است. مطالعات علمی نیز نشان می‌دهد که در صورت تداوم روند فعلی، تا سال ۲۰۵۰ بخش قابل توجهی از سواحل شمالی خزر با عقب‌نشینی گسترده مواجه خواهد شد.

صاحب‌نظران بر این باورند که مدیریت این بحران نیازمند اقدام فوری ملی، تقویت دیپلماسی منطقه‌ای، تشکیل کارگروه‌های تخصصی علمی، مدیریت یکپارچه منابع آبی و افزایش آگاهی عمومی است. به گفته آنان، آینده دریای خزر و اقتصاد و محیط‌زیست شمال کشور، بیش از هر زمان دیگری به تصمیم‌های امروز وابسته است.